

Sino ni Jose Maria Sison?

(Maikapat a paset)

ITI IMA TI KABUSOR

“M*aymaysa laeng ti maingel nga Ilokano! Siak laeng! Tiliwen yo ni Joema!*”
immando ni Marcos kadagiti pulis ken militar idi 1977.

Nabayagen a kayat ti militar a tiliwen ni Joema. Dumanon iti dua a bilyon a piso ti inlatang ni Marcos a badyet ti intel ti militar. Tallo a mayor a proyekto ti inrussuat ti intel ti militar tapno siputan ken tiliwen isuna ken iregalo iti *birthday* ni Marcos wenno iti anibersaryo ti martial law. Hulyo 1977 idi naammuan ti militar nga agiiyan ni Joema iti Amianan a Luzon. Gapu ditoy, pinairteng ti kabusor ti panagsiput idiy Pangasinan, Baguio City, ken Ilocos. Tinagibassit ni Joema daytoy gapu ta makaruar-makaserrek latta iti Amianan a Luzon agingga sakbay a matiliw isuna.

Nobyembre 9, 1977. Manipud idiy Pampanga, adda nangitulod kenni Joema agingga idiy Pangasinan. Manipud sadiay, nagmotorsiklo isunan kakuyog ti maysa pay a kadua agturong iti La Union. Dandani tengnga’t rabii idi madalanan da

ti Bauang, La Union no sadino nga adda ahente ti militar a nakabigbig kenkuana.

Apaman a makadanon da iti baryo Pagdalagan del Norte, San Fernando, La Union, no sadino nga agur-uray ti asawa na a ni Julie iti balay ti maysa a gayyem na a pagdagusan da sakbay a mapan da iti nasyonal a komperensya iti panagadal ti NDF, adda kotse a nasabat na a nagmenor idi asidegen kenkuana ngem nagtultuloy latta a timmaray. Sumagmamano pay a minutos, idi addan iti uneg ti balay, nakita ni Joema ti kapada a lugan a nagparada iti sango ti balay. Binagaan na dagiti kabbalay na a kitaen da ti lugan ngem saan da impangag. Gapu ta saan a makatalna, ni Joema mismo ti simmirip iti nasilawan a tawa. Ditoy a nabigbig isuna dagiti ahente ti militar. Pimmanaw ti lugan kalpasan a makita dagiti ahente ni Joema.

Oras ti 2:15 ti parbangon, Nobyembre 10, 1977. Nairut a matmaturogen ni Joema ken ti dadduma pay a kabbalay na idi nagsubli dagiti militar tapno ireyd da ti balay. Kellaat nga adda nangkugtar iti ruangan ti balay a nagdagusan da Joema. “Saan kayo nga aggaraw iti dakes, pasaruten mi dita dagiti

bala,” ti pukkaw manipud iti ruar ti balay.

“Agtatakaw! Agtatakaw!” impukkaw ni Joema.

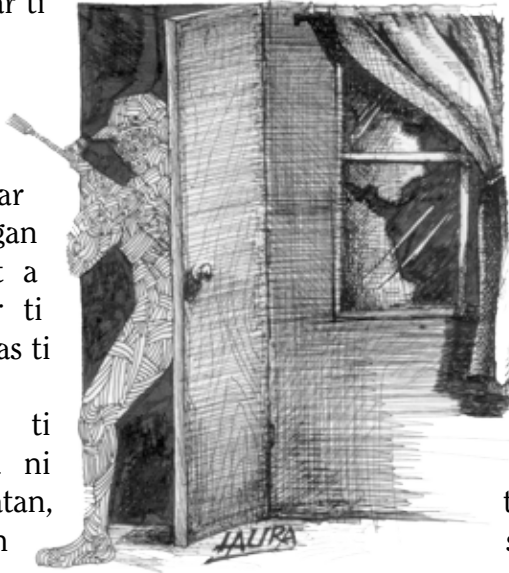
Maysa nga opisyal a nakaiggem iti M16 ti nangkugtar iti ruangan ti kuarto a nagturogan da Joema ken ni Julie. Bayat a nakatutok ti paltog, inmandar ti opisyal a mapan da Joema iti salas ti balay.

“Sinno kayo? Ayan na ti mandamyento yo?” sinaludsod ni Joema kadakuada. Imbesa sungbatan, ni Joema pay ketdi ti dinawatan da iti ID. Iniggeman ti maysa pay nga opisyal ti siding iti uneg ti kannigid a lapayag ni Joema tapno siguraduen a ni Joema daydiay.

Kakuyog ti asawa na ken tallo a gagayyem, naipan da idiyay Manila ken naibalud iti Fort Bonifacio.

Naidatag isuna kenni Marcos iti daydi met laeng nga aldaw. Nagpalitrato pay ngarud da Marcos ken sumagmamano nga heneral ti militar kakuyog da ti natiliw a ni Joema. Ilokano ti kaaduan kadakuada. Pinapanaw ni Marcos dagiti heneral malaksid kenni Gen. Fabian Ver. Inyawis ni Marcos kenkuana ti rekonsilyasyon. “No kayat mo ti nasyonal a rekonsilyasyon, masapul nga ibbatam ti bileg mo kas pasista a diktador, sungbatam dagiti kiddaw ti umili laban iti imperyalismo ken pyudalismo, ken patignayem dagiti umili para iti bukod da a pagsayaatan,” sungbat ni Joema kenni Marcos. Adu pay a punto ti nagsinnungbatan da iti uneg ti 30 minutos a panagsango da kenni Marcos. “Baludak ita ngem saan mo a maibalud ti rebolusyonaryo a tignayan,” indagsen ni Joema.

Iti nasurok walo a tawen a pannakabalud, naibartolina isuna iti nasurok lima a tawen ken iti *partial isolation* iti uneg ti dua a tawen. Ti umuna a dua nga aldaw iti uneg ti pagbaludan ket tortyur babaen iti panagbugbog ken “*watercure*.” Pinagbalin da isuna a *punching bag*. Inuksob da ti t-shirt na ken inusar da a nangappot iti mata na; ninayonan da pay daytoy iti maysa a tela. Patallikod nga imposas

da dagiti ima na, uray dagiti saka na ket naposasan met. Impatugaw da isuna bayat a naulit-ulit a dinandanog da. Kalpasan daytoy, inggalut da dagiti ima ken saka na iti maysa a katre. Binusalan da ti ngiwat na iti twalya ken italtalmeg da daytoy bayat a mabuybuyatan iti danum ti agong na. “Iti innem nga oras a *water cure* ti panagriknak ket kasla malmalmes ak iti tunggal panagayos ti danum,” segun kenni Joema.

Malaksid ditoy, saan da a pinaturog babaen iti serye ti panagimbestiga, panangipangta, panangallukoy, ken panangin-insulto.

“Kakaruan iti napadasak ket ti 18 bulan nga inggalut dak iti katre. Sumagmamano laeng a minutos nga ikkaten da ti posas tapno manganak, umisbo, wenna tumakki,” pananglagip ni Joema.

Ti nakaikabilan na a bartolina ket maysa a bassit a kuarto, solido ti ruangan na, babassit laeng ti giwang ti tawa. Ti uneg ti selda ket napalalo ti pudot na iti aldaw, nakaro met ti lamiis iti rabii ken parbangon. Awan unay ti makastrek nga angin.

Iti laksid dagiti napadasan na a tortyur, saan a naparmek ti rebolusyonaryo a pakinakem na. “Pungtot ti nariknak, imbes a buteng. Pinaka-importante a banag kaniak idi ti petpetan ti rebolusyonaryo a takder ken mannakilaban a pakinakem ko. Nakatulong met ti adda iti panunot ko a maysa a pakaibabainan ken pakadadaelan iti kinatakngeng ti agtraydor iti uray maysa a kadua,” kinuna ni Joema.

Sinugat dagiti posas ti pungopunguan ken palay-palay ko

Bayat nga agtungtunglabak iti angin

Kontra iti nakasasaem nga ayus ti danum

Agsagabaak para iti adu a tao, grupo,

Pagnanaedan, purok, bambantay

A saan ko ammo wenna saan ko a kayat

Nga ibaga wenna ikompirma kadagitoy a

demonyo.

*Isu da a kadamangkesan ken agpilpilit
A makaala iti napupudot nga impormasyon,
Ad-adu pay a biktima ken dadael
-- manipud iti "Fragments of a Nightmare,"
Disyembre 1979*

Dagiti kapadanan na iti uneg ti pagbaludan ket inladawan na iti 30-linya a daniw na a "Fragment of a Nightmare" ken iti koleksyon dagiti daniw na a napauluan iti *Prison and Beyond* a naipablaak idi 1984.

*Ti agsao maipanggep iti tortyur a napasarak
Ti agsao maipanggep iti maysa-oras a
pannakadandanog
Nakaad-adu a pannangan ken oras ti turog a
napukaw
Innem nga oras a pannakallemmes iti danum
Sangapulo ket walo a bulan a panagtutuok
Ken nakaad-adu a tawen a pannakaibartolina
Ket saan pulos a panangibaga nga hustonan ti
panagsagsagaba
Saan nga ibaga ni Marcos ken dagiti demonyo
Iti biktima da ti panaggibus ti maysa a
panagtutuok
Bayat nga agipangta da ti ad-adu nga ut-ot ken
pammapatay.
Ngem ti panagtutuok ken panagsagsagabak ket
basit pay
No mapanunot ko dagiti agsagaba iti nakarkaro
A ranggas ti inaldaw a pananggundaway
Ken ti nakaro a terorismo iti pagilian,
Tagibassitek ti ut-ot ken panagsagsagabak
No mapanunot ko dagiti umili a lumablaba
Para iti pannakaisalakan ken wayawaya da
Ken panangibales iti dara dagiti martir.
Tagibassitek ti ut-ot ken panagsagsagabak
Iti panagnammamak nga ad-adu ti maited ko iti
dangadang.*

*-- manipud iti "Fragments of a Nightmare,"
Disyembre 1979*

Kalpasan ti atiddog a panawen a napaidaman kadagiti mabasbása, inikkan da isuna iti Biblia ket binasa na iti nasurok naminpito a daras!

Idi 1978, inawis ti maysa a koronel ni Marcos ni Joema tapno tumaray iti eleksyon ti 1978 Interim Batasang Pambansa. "Kasanoak a tumaray no iti uneg mismo ti selda ket saanak a makapagna?" inyangaw ni Joema a sungbat. Saan nga immannugot. Nakaposas pay ni Joema iti daydi a panawen.

Depende iti panangtrato ti militar a mangguguardya kenkuana ti pannakisango met ni Joema kadakuada. No mangin-insulto ti opisyal, ipakita na a saan a mabuteng isuna. Uppat nga opisyal ti inungtan na iti nadumaduma a gundaway. Nadlaw na a dagiti soldado manipud kadagiti lugar a napigsa ti rebolusyonaryo a puersa ket nasingsingpet.

Aw-awisen na dagitoy a makisarita kenkuana ken agbalin a gayyem. Segun kenni Julie, "Adu ti nagayyem ni Joe a guardya a no maiyalis da nga agbantay kaniak ket agistorya da. Adda pay maysa a guardya a nangikabesa iti daniw ni Joema, kuna ti guardya, 'Ni Sir adda daniw na para kenka,' kalpasan na ket indaniw na kaniak."

Syam a bulan kalpasan a matiliw, sa laeng napalubosan ni Joema a maaddaan iti abugado. Naisango ni Joema iti dua nga *special military*

commissions. Naisampa laban kenkuana dagiti kaso a rebelyon nga addaan dusa a tungpal biag a pannaikabalud gapu iti panangiserrek iti armas manipud iti abrod, ken subersyon nga addaan dusa a patay gapu iti alegasyon nga isuna ni Amado Guerrero a chairman ti Partido Komunista ti Pilipinas. Inaramid da Joema ken ti abugado na, ni Juan T. David, ti amin a pamuspusan tapno madepensaan isuna ken masungbatan na ti pammabasol ni Marcos, kasta met a tapno saan da a dagus a patayen ni Joema. “Nakasagana kami nga agsubli-subli uray mamin-20 a daras iti Korte Suprema,” segun kenni Joema. Nagbalin a gundaway na dagiti panangdengngeg kadagiti petisyon nga insampa da iti Korte Suprema tapno makaruar iti pagbaludan ken makaipaduyakyak laban iti pasista a rehimen nga US-Marcos.

Limitado ti gundaway da nga agsarita gapu ta 30-minutos laeng ti it-ited ti militar a panagsarita da iti manmano a gundaway a mapalubosan ti abugado na a bumisita iti nakaibaludan na. Saan da met a nawaya nga agtungtong gapu ta nalimed a dengdenggen ti militar ti amin a panagsarita da.

Iti maysa a panagdengngeg ti *Special Military Commission No. 1* idi 1981, inawagan ni Joema iti komisyon kas maysa a *kangaroo court* idi saan a napalubosan ti maysa a kiddaw ti abugado ni Joema. Innaganan pay ni Joema dagiti abugado ti prosekusyon kas *juezes de cuchillo* wenna huwes nga addaan kutsilyo. Iti panagkita da Joema, awan ti

Ni Joema nagtengnga dagiti abogado na a da Juan T. David ken Joker Arroyo

bileg wenna awtoridad ti militar nga agusig. Maysa pay nga anomalya ti nagbalin a rebbengen ti militar nga agaresto, agusig, mangeddeng, ken agdusa.

Nakabalud man ti lasag, saan a naibalud ti proletaryo a pakinakem ken rikna na. Makaipuspuslit isuna kadagiti sursurat, pablaak, sungbat kadagiti surat ken saludsod dagiti kakadua ken kameng ti masmidya, ken uray dagiti aatiddog nga artikulo. Imbutaktak na ti nagbalin a kasasaad iti pannaikabalud na, ti sinagrap na a tortyur, ken amin dagiti pananglabsing kadagiti demokratiko a karbengan na. Dua a pablaak ti insurat na para iti Korte Suprema idi 1979 ken 1981. Nakaaramid pay isuna iti atiddog a pablaak laban iti pammabasol da Marcos ken Ver a kinidnap kano ti NPA ni Tommy Manotoc, karelasyon ni Imee nga anak ni Marcos. Ti agpayso, ti Presidential Security Command ti nangdukot kenni Manotoc idi 1982 iti mandar ti agassawa a Marcos tapno pagsinaen da dagiti agkarelasyon.

No adda dagiti mairuar iti masmidya a pablaak manipud kenni Joema, adda dagus a bales ti militar kas iti nair-irut a panangapput kadagiti mata na no mairuar isuna iti pagbaludan, panangiddep iti kuryente iti sumagmamano nga aldaw, panangipaidam iti taraon iti sumagmamano a lawas, napait a pannakaluto ti makan, panangin-insulto dagiti opisyal ti militar, panangpairteng iti panangkakap kadagiti bumisbisita ken ab-ababa nga oras ti panagbisita, kdp.

Ammo ni Joema ti peggad ti pannagyan na kenni Marcos bayat nga adda iti uneg ti pagbaludan. “Nakasaganaak idin a matay no kasapulan. Isu a no pagsasaowak isuna ket masansan ken nadagsen,” kuna ni Joema.

Idi Hunyo 1979, napalubosan isuna a maaddaan iti radyo ken dyaryo. Nagbalin nga inspirasyon na dagiti damag ti panagpigsa ken panagdakkel ti puersa ken kadre ti Partido ken NPA iti laksid ti pannaikabalud na. “No maipadamag iti radyo nga adu ti natay nga Hukbo iti maysa a lugar a saan pay nasakup ti Hukbo sakbay a natiliwak, maammuak a nakapagpalawa ti Hukbo iti daydiay a lugar,” kuna ni Joema.

Nasapsapa a nawayawayaan ti asawa na idi

1982, uppat a bulan kalpasan a nagpasngay iti maikapat nga anak da a ni Jasm. Ni Julie ti nagbalin a mangibabaet ni Joema kadagiti puersa ti tignayan ken puersa a kontra-Marcos. Ni Julie pay ti mangbasbasa kadagiti paduyakyak na iti nadumaduma a panaguummong.

Idi Agosto 21, 1983, naipadamag iti radio ti pannakapapatay ni Benigno Aquino. “Daytoy ti kadakkelan a politikal a kamali ni Marcos,” kinuna ni Joema kenni Julie.

Inallukoy ni Joema ti panagkaykaysa dagiti amin a kontra-pasista a puersa tapno patignayen ti umili. Ti “Hustisya para kenni Aquino, Hustisya para iti Amin” wenna JAJA ti nagbalin a maymaysa a pukkaw ken nagan a nangreppet kadagito.

Gapu iti panangpatay kenni Aquino, lallalo a naisina iti umili ti diktadura a rehimen ni Marcos. Nagbalin a mas masansan dagiti pablaak ni Joema kontra kenni Marcos. Nairut met ti panangdependa ni Joema iti CPP-NPA kontra iti plano ti rehimen nga ipabasol iti daytoy ti panangpatay kenni Aquino.

“Nakasentro ti atensyon ko kadagiti paspasamak agturong iti panangpatakyas kenni Marcos iti poder manipud 1983 inggana 1986. Idi mangngeg ko iti radyo ti panagbarangkuas ti bunggoy nga Enrile-Ramos ken Reform the AFP Movement, kinunak, gibus ni Marcos daytoyen,” kuna ni Joema.

Idi Pebrero 22, 1986, alas-10:00 ti rabii, nangngeg bassit ni Joema ti boses ni Marcos iti telebisyon iti kaabay a selda. Naammuan na nga adda napasamak a kudeta ken naatipa kano met. Dagus a linuktan na ti radyo ket nagdengngeg iti Radyo Veritas. “Krisis! Komprontasyon! Bumagbagsaken ni Marcos! Mawayawayaan tayon!” impukkaw ni Joema. “Naengganyoakon nga agdengngeg iti radyo. Ti riknak, nakatugawak iti sanguanan ti maysa a boksing.”

Saanen a naturog. Alas-4:00 iti parbangon, maysa a koronel ken maysa pay a soldado ti nagsaludsod kenkuana no apay a saan pay a maturog. “Bumagsaken ni Marcos,” kinuna ni Joema kadakuada.

Idi mapatakyas ni Marcos, simmukat iti kina-presidente ni Corazon Aquino. Nagkari ni Aquino a wawayawayaan na amin a politikal a balud ken ibasura

Da Joema ken Cory idi 1986

na ti sumagmamano a pasista a proklamasyon ni Marcos. Iti pannakawaswas kadagiti proklamasyon ken linteg nga inusar ni Marcos tapno mabalud ni Joema, awtomatiko metten a naibasura dagiti kaso laban kenni Joema. Saan nga inikkan isuna ni Aquino iti amnestiya wenna pammakawan.

Idi Marso 5, 1986, kakuyog ti dadduma pay a politikal a balud, nawayawayaan ni Joema.

Da Joema, Dante Buscayno, Juan T. David iti maysa a *press conference* kalpasan a mawayawayaan da Joema ken Dante.

(Iti sumaruno nga isyu, *Ni Joema iti panawen ti disoryentasyon ken tignayan a panagilinteg, ken ti biag iti distyero.*)